

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

Кулаков Руслан Станіславович
канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
м.Рівне, Україна

НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ

Тема національної самосвідомості залишається надзвичайно актуальною, особливо в контексті сучасних геополітичних подій та соціокультурних трансформацій. На нашу думку, основними аспектами, які підтверджують актуальність порушеної теми є:

1. Геополітична ситуація. Для України, яка зазнає впливу геополітичних змін, національна самосвідомість стає ключовою складовою у визначенні власного місця в світі та взаємодії з іншими націями та державами.

2. Сучасні конфлікти та кризи. Військові події на території нашої держави підкреслюють важливість національної єдності та ідентичності в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.

3. Міграція та глобалізація. Зростаюча міграція та вплив глобалізації можуть ставити під сумнів традиційні аспекти національної ідентичності. Люди в умовах змінної реальності шукають способи збереження своєї культурної та національної спадщини.

4. Цифрова ера та медіа вплив. Широке використання інформаційних технологій та медіа може впливати на формування національної самосвідомості, поширюючи або змінюючи стереотипи, цінності та ідеї.

5. Політичні та соціальні рухи. Рухи за права людини, рівність, толерантність та інші політичні або соціальні акції можуть впливати на спосіб, у який люди розуміють та сприймають свою національну ідентичність.

6. Етнічні меншини та багатокультурність. У багатонаціональних країнах питання національної самосвідомості стають особливо важливими, позаяк вони висвітлюють спільні цінності та взаєморозуміння між різними етнічними групами.

У світлі цих факторів вивчення та розуміння національної самосвідомості залишається ключовим завданням для вчених, політиків та громадян, оскільки це впливає на соціокультурні та політичні процеси в різних частинах світу.

Метою повідомлення є спроба окреслити теоретичні основи проблеми формування національної самосвідомості особистості, уточнити сутність поняття «національна самосвідомість», визначити структурні елементи національно свідомої людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання національної самосвідомості особистості стало предметом наукових досліджень багатьох вчених як у світовій психологічній науці, так і в українській зокрема. Необхідність глибокого вивчення цього явища в останні роки детермінована процесами державотворчого процесу української нації. Найбільшої актуальності ці питання набувають у контексті воєнних подій у нашій державі та інформаційної війни, що неминуче вплинуло на самосвідомість українців. Як наслідок, постає нагальна необхідність детального психологічного аналізу національної самосвідомості із урахуванням її природи та чинників формування.

Безумовно, свідомість є феноменом людської життєдіяльності. Свідомість має суспільний характер, що виявляється у розмаїтті таких її форм, як філософія, релігія, наука, мистецтво, мораль, правосвідомість, соціальна психологія та ін. [3].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка подано таке тлумачення терміну «свідомість»: це властивий людині спосіб ставлення до світу через суспільно вироблену систему знань, закріплених у мові. Свідомість виникає тільки в суспільстві.

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Завдяки свідомості людина накреслює більш чи менш віддалену мету своєї діяльності, регулює свою поведінку, впливає на поведінку інших людей [1].

Національна свідомість – категорія, сутністю якої є усвідомлення особистістю своєї приналежності до певної нації. Отже, ключовим є поняття «нація», під яким розуміють спільноту людей, об'єднаних низкою чинників, серед яких найважливішими є етнокультурні та політико-правові [5, с. 414].

Важко не погодитися із думкою Г. Дідич, яка стверджує, що формування національної свідомості та самосвідомості особистості є надзвичайно важливою та актуальною проблемою сьогодення. Адже національна самосвідомість допомагає особистості глибше зрозуміти власний народ, його історію, духовність і культуру, а також свої якості, здібності і можливості, виробити основні напрямки своєї діяльності, накреслити і успішно утверджувати свою життєву позицію [2, с. 57].

До складу національної самосвідомості особистості належать такі компоненти:

- національна ідентифікація (усвідомлення особистістю своєї належності до конкретної нації, спорідненості з нею);
- знання, а також усвідомлення індивідом типових ознак нації, до якої він себе відносить;
- усвідомлене ставлення до історії нації, так само, як і до її сьогодення чи майбутнього;
- знання особистості про національну територію;
- не лише усвідомлене, а й дійове ставлення до цінностей конкретної нації [4, с. 150].

Лише за умови правильно організованого вивчення національних ідеалів, народних традицій та звичаїв можна сформувати національно свідому особистість, якій будуть притаманні високий рівень почуття власної гідності, високоморальність та духовність. В основі такої системи формувальних впливів мають бути національний світогляд, філософія власного народу та національна ідеологія.

Висновки. Формування національної самосвідомості особистості є складним та багатограним процесом, який включає в себе вплив різноманітних факторів, таких як культурні, соціальні, психологічні, історичні та політичні. Ключовими аспектами, які мають стати основою формування національної самосвідомості особистості є:

- *мова і культура*: мова, як найважливіший ідентант нації, відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності; особистість вивчає рідну мову, оволодіває культурою, традиціями та цінностями свого народу через спілкування, виховання та участь у культурних подіях;

- *родинне виховання та освіта*: сім'я та освітні заклади є основними осередками формування національної самосвідомості зростаючої особистості; інформація, отримана в дитинстві, а також розуміння історії свого народу та його досягнень визначають свідомість особистості;

- *масові комунікації*: засоби масової інформації впливають на усвідомлення особистістю подій у світі і формування національного самосприйняття; медіа можуть викликати почуття гордості чи невдоволення відносно своєї нації;

- *історія та традиції*: ознайомлення з історією свого народу, його традиціями та досягненнями сприяє формуванню національної самосвідомості; здатність розуміти і цінувати спадщину може зміцнювати ідентичність особистості;

- *соціальне оточення*: взаємодія з іншими людьми в соціальному оточенні, спілкування та взаємодія з представниками власної нації впливають на формування патріотичних почуттів та національної самосвідомості;

- *політичні та геополітичні події*: події, що стосуються держави та нації, політичні зміни, воєнні конфлікти, міжнародні відносини, можуть впливати на сприйняття та оцінку свого народу;

- *спільна ідентичність*: сприяння формуванню спільної ідентичності та почуття належності до великої нації часто зміцнює національну самосвідомість.

Формування національної самосвідомості є процесом, що триває протягом усього життя і залежить від взаємодії різних факторів. Цей процес є індивідуальним, і кожна особистість може переживати його унікальним чином в контексті свого життя та оточення.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Дідич Г. С. Теоретичні основи формування національної самосвідомості особистості. *Наукові записки. Серія «педагогічні науки»*. 2018. № 170. С. 57-60.
3. Кулішенко Л. Національна свідомість крізь призму світоглядних позицій українців. *Світогляд–Філософія–Релігія*. 2011. № 1(1). URL: <http://surl.li/ndcmj> (дата звернення: 13.11.2023).
4. Савчук В. А. Національна свідомість : огляд психологічних концепцій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія». 2017. № 5. С. 147-157.
5. Філософський енциклопедичний словник : словник / за ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Кулеша Наталія Петрівна,
канд. психологічних наук, доцент
кафедри психології, Національного
університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9486-1669>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сьогодні Україна знаходиться у стані війни, за таких умов зростає руйнація усталеного, звичного стану життя, знижується стресостійкість людини, населення країни стає більш вразливим та беззахисним. Негативні наслідки травми війни призводять до зниження працездатності людини та завдають шкоди психічному здоров'ю особистості. Життя травмованої людини обтяжують невизначеність, розгубленість, втрата емоційної рівноваги, страх майбутнього. Усе це, а особливо невизначеність майбутнього, нестерпність і болісне перебування у нерозумінні майбутнього руйнує психічне здоров'я людей. Негативного впливу війни на різні сфери життєдіяльності людей на територію України, агресивні військові дії спонукали людей до вимушеної міграції, до отримання статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Наразі у нашому суспільстві, часі, психічне здоров'я внутрішньо переміщених осіб – це є актуальною проблемою у дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика різних аспектів психічного, духовного, морального здоров'я досліджувалася багатьма як вітчизняними вченими, так і розкрита в працях зарубіжних психологів і психіатрів. Вплив воєнних конфліктів на психічне здоров'я є основною темою праць, що розглядаються в даній статті, таких учених, як Ф. Байнгана, І. Дж. Бодха, Б. Л. Грін, К. Сігфрід, Ш. А. Шейх та ін. Що стосується вивчення проблеми психологічних наслідків війни та їх профілактики й подолання в

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Луцук Галина Олександрівна Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.....	87
Луцук Тетяна Іванівна Екзистенційна криза в умовах війни : причини та наслідки..	89
Мельничук Ірина Психологічний розвиток і корекція резильєнтності особистості у воєнний період.....	92
Мешко Олександр Іванович, Павловський Тарас Анатолійович Особливості розвитку професійної стресостійкості працівників сфери надання послуг	94
Момот Марина Анатоліївна Вплив психотравмуючих ситуацій на людей похилого віку.....	97
Ніколайчук Галина Іванівна, Демчук Олена Олександрівна Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів.....	100
Опанасюк Ірина Василівна Роль кольору в осмисленні підлітками власного емоційного контексту та його змін під впливом психотравмуючих обставин.....	103
Охріменко Наталія Павлівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	105
Павелків Віталій Романович Психологічні особливості розвитку національної свідомості та ідентичності студентської молоді у воєнний період.....	108
Паламарчук Володимир Богданович Психологічні детермінанти формування професійного мислення у майбутніх маркетологов.....	111
Паламарчук Владислав Володимирович Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери бізнесу.....	114
Панащук Ігор Миколайович Відповідальність як професійно-особистісна якість майбутнього педагога.....	116
Панченко Оксана Петрівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	118
Панченко Оксана Петрівна Загальнотеоретичний аспект діяльності бізнес-психологів в умовах воєнного стану	121
Полякова Світлана Василівна, Розумний Сергій Михайлович Екстралінгвістичні засоби розкритті психологічного стану людини в умовах сучасної війни.....	123
Радул Ірина Геннадіївна Військовий стрес у дітей.....	126
Радул Сергій Григорович Effect of job related and personal stressors on the pilots.....	128

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166